ADATTÁR

Csáji Pál

SZERELMI VERSEK LADMÓCZI ISTVÁN ALBUMÁBAN

Az Országos Széchényi Könyvtár kéziratai közt van már a múlt század közepe óta Ladmóczi István albuma:[1] „Ladmóczy Stephani Verbi divini Ministri Hungari Album amicorum. Cod. Sec. XVII. (A. 1676.)".[2] E tizenkettedrét alakú könyvecske egyik későbbi tulajdonosa jegyezte fel lapjaira a most ismertetett és közölt harmadfél szerelmi verset.[3]

Ladmóczi István serkei[4] (Gömör m.) református prédikátor egyike a pozsonyi vértörvényszék elé 1674-ben megidézett protestáns lelkipásztoroknak. Hazaárulással és felségsértéssel vádolva fej- és jószágvesztésre ítélték, és 13 hónapos sárvári tömlöcözés után húsz paptársával gyalog Triesztbe hajszolták. Mivel a velencei hajóhad támadása miatt nem sikerült őket Nápolyba hajóztatni, hogy harminckét társukhoz hasonlóan szintén gályaraboknak adják el, tizennyolcukat a bukkari börtönbe zárták. Ebben az ötven éve nem tisztított börtönben sínylődtek 1675. október 12-től 1676. május 2-ig, amikor is a külföldi protestáns hatalmak, főleg a szász király és a holland rendek ismételt interventiójára kiadott királyi rendelet következtében kiszabadultak. A kiszabadításuk érdekében oly sokat fáradozó és I. Lipót parancsát személyesen Bukkariba vivő Szalontai István pápai ügyvéd őt félholtan három életben maradt társával Velencébe szállíttatta. Itt Sórer János, Boehm János s főleg Zaffius Miklós orvosdoktorok (ez utóbbi a Velencében időző svájci és német kereskedők titkos református lelkipásztora) ötvenkét napos gyógykezelése alatt fiatal, negyven éves[5] szervezete legyőzte a hét hónapos fogság okozta végkimerülést és betegségeket, s annyira megerősödött, hogy június 24-én társaival együtt útra kelhetett a már előbb Svájcba távozott gályarab-lelkipásztortestvérei után.

Tíz cm hosszú, hét cm magas, most 115 lapból álló, másodszor is finom bőrbe kötött albumát 1676 június legelején Velencében csináltatta és ez Velencétől Svájcon, Bajor-, Szász-, Porosz- és Lengyelországon át a sárosmegyei Vörösalmáig tárolja azoknak a vendéglátóinak nevét és emléksorait, akikhez e több ezer kilométeres útja során betért. E bejegyzések alapján Velencétől (1676. június 6.) Vörösalmáig (1677. január 12.) pontosan nyomon kísérhetjük Ladmóczi Istvánt hazafelé vívő útján. Ennek az itinerarium-számba is vehető albumnak százkét emléksorírója közül húsz a mártír-, a gályarabsorstárs, akikkel Zürichben, a gályarabok központi gyülekezőhelyén találkozott össze és íratott emléksorokat, négy a vele útja közben összetalálkozott magyar ember, a többi külföldi vezető személyiség: kantonkormányzó, egyetemi tanár, orvos, polgármester, szenátor, iskolakormányzó, Nürnberg és Boroszló magyar tudósokat is támogató kereskedői, természetesen sok református és evangélikus lelkipásztor, esperes, teológiai tanár, superintendens stb. Ezek — egypár német nyelvű beírást kivéve — latin nyelven rótták be könyvecskéjébe tiszteletüket és nagyrabecsülésüket kifejező köszöntéseiket, amelyeket bibliai vagy klasszikus íróktól vett idézetekkel, bölcs mondásokkal — amint beíróik nevezték: „symbolumokkal" — vezettek be hol héber, görög, latin, hol pedig német, olasz, francia nyelven.

[1] Ladmóczi István albumát részletesebben ismertettem a Református Egyház 1959. nov. 15-i, XI. évf. 22. számában. Az albumot eredeti szövegében az Egyháztörténet c. folyóiratban fogom közölni.

[2] Jelzete: Duod. Lat. 90.

[3] Az első vers: „Jajj melly nehéz nékem . . ." az album 95/b és a 96/b lapjain, a második: „Mint Gellicze ótársához . . ." a 96/b, 97/b és a 98/b lapokon, míg a harmadik csonkán maradt vers: „Gyönyörusegemre felnevelt violám . . ." az 5/b lapon található.

[4] Ladmóczi István serkei lelkész, nem pedig szeliczi vagy szelczi. Önéletrajzát, melyet Lavater János zürichi teológiai tanár felszólítására Zürichben 1676. július 13-án sajátkezűleg írt meg, és a többi gályarabokéval a zürichi állami levéltárban helyeztek el, innen ANTALFI JÁNOS „Beitrage zur Geschichte der . . . ungarischen Geistlichen" cím alatt a Sárospataki Füzetek 1863. évfolyamában közölt. Antalfi a „Serkeiensis"-t „Szelicziensis"-nek olvasta. Tévedését átvette RÁCZ KÁROLY: „A pozsonyi vértörvényszék áldozatai 1674-ben" c. könyvében és mindkettőjük nyomán SZINNYEI JÓZSEF is a Magyar írók . . . c. munkája 7. k. 634—635. hasábjain. Az album négy emlékírója világosan kiírja Ladmóczi István szolgálati helyét: „Serkeiensis" minister. Ugyanilyennek tartja számon TÓTH SÁMUEL: A serkei ev. ref. egyház története (Rimaszombat, 1888.) c. írásában.

[5] Ladmóczi István születési éve nem 1646, amint Szinnyeinél olvassuk, hanem 1636, mert Ladmóczi maga írja önéletrajzában, hogy a pozsonyi vértörvényszékre idézésekor, 1674-ben 38 éves volt.

Ladmóczi István 1677 január közepén érkezett meg serkei paróchiájára, s még 1684-ben is ott működött. Albumának egyik idegen kéztől eredő, 1700-ban kelt feljegyzése[6] azt sejteti, hogy ebben az évben, vagy a legközelebbi múltban halt meg Serkén hatvannégy éves korában. Albuma ekkor juthatott a serkei református eklézsia patrónusának, a Vay-családnak[7] a birtokába és Vay Ádámnak valamelyik Erdélybe férjhez ment leánya, a legnagyobb valószínűség szerint Vay Judit férjezett Rédey Mihályné[8] révén Erdélybe került. Ennek 1708 előtt kellett megtörténnie, mert a Vayak serkei rezidenciáját 1708. szeptember 6-án teljesen elpusztította a tűzvész, 1709-ben pedig a parókia, a templom és a torony is leégett.[9] Rédey Mihály 1715. január 17-én meghalt, Serkén temették el.[10] Az özveggyé lett Vay Juditnak a kezéből már a gyászév alatt kikerült az album, mert abba 1716 február 10-én és július 2-án,[11] továbbá 1717. április 24-én és június 29-én,[12] valamint 1721 július 23-án[13] olyan marosmenti földbirtokos írt feljegyzéseket, akinek zsellérje és vincellérje (Maros) Németiben lakott, aki a zarándmegyei Edelényi[14] és Ribicsey[15] családokkal közelebbi pénzügyi kapcsolatban volt és az aranybányászattal foglalkozó Ribicseyekkel közösen vagy őneki magának külön is volt aranybányamestere.[16]

Az album szerelmi versei közül kettő teljes. Az első vers négy-négy soros öt versszakból áll, soronként tizenkét szótaggal. A versfőkben a „Jutka" név rejtőzik. A második vers soronként nyolc szótagos és hét versszaka szintén négy-négy soros versszakokból tevődik össze. A versfőkben a „Marinka" nevet rejtette el. A harmadik versben a sorok tizenként szótagosak, a versszakok négy-négy sorosak, de a vers a harmadik strófa első sorával csonkán maradt.

Az írás technikája, a betűk azonossága, sőt a tinta színe is azt mutatják, hogy egy és ugyanaz a személy írta mind a három verset. Az 1716—1721 közötti, említett bejegyzések írásmódja, betűi, sőt a tinta színe is, teljesen megegyeznek a versek írójáéval. Eltérés csupán annyi van közöttük, hogy leírójuk a zsellérjére s vincellérjére vonatkozó 1716. július 2-i két feljegyzést, valamint a harmadik verset nagyobb betűkkel és fekete tintával vetette papírra, míg a felhozott többi beírást és az első két verset apróbb betűkkel és a készítésnél fakóra sikerült tintával jegyezte fel az album lapjaira. Írásmód és tinta tekintetében ez utóbbiakkal nagyon rokon Zejk Miklós keltezés nélküli, ugyancsak a marosmenti tájra utaló eme bejegyzése: „Az En Soghor Ura*m* az Solymosi Papnak az tavalyi es harmadidei restantiat exolvalta úgy mint fl. 5. Zejk Miklós".[17]

Nagy Iván genealógiai táblázata[18] pontosan ebben az időszakban tüntet fel egy Zejk Miklóst, akitől származhattak ezek az 1716—1721 közötti bejegyzések és a versek. Viszont Kovács László a Pallas Lexikonban[19] a Zejkek származásrendjébe beiktat erre az időtájra egy író és költő Zejk Jánost, akit költő voltánál fogva elsősorban lehetne és kellene számításba venni e versek szerzője személyének megállapításánál, aki élhetett Zejk Miklóssal egy időben, Kovács László adatai szerint 1716-ban harminc éves volt, udvarolhatott tehát az özveggyé vált, huszonkilenc éves Vay Juditnak és írhatta a „Jutka" nevet versfőibe rejtő verset. De mert Vay Judit nem Zejk Miklóshoz, sem Zejk Jánoshoz, hanem 1718-ban czegei Vass Dánielhez ment férjhez, a második vers már szólhatott az új szerelmeshez: „Marinká"-hoz. Jóllehet a Pallas Lexikon nyomán ugyanezt a 18. század első felében élni vélt Zejk János írót Szinnyei József is említi — Zejk Dániel atyjaként,[20] bár külön nem szól róla és munkáit sem sorolja fel (mint nem létezőnek!), hitelt érdemlően semmisíti meg Kovács Lászlónak Zejk János életkorára vonatkozó adatait, amikor arról a Zejk Jánosról, aki 1860-ban halt meg, azt írja,[21]

[6] Az album 69/b lapján: „56 könyvek Anno 1700 Die etc." Mintha a Ladmóczi István halála után számbavett könyveire vonatkoznék ez az időrendben első és nem tőle származó beírás. Ladmóczi István kézírását megtaláljuk a Ráday könyvtár 0,2502 sz. alatti, (Comenius A. J.): Historia persecutionum ecclesiae Bohemicae . . . (H. n.) 1648. c. könyv címlapján. Ladmóczi e könyvet Szentgallenben 1676. július 24-én kapta Zollikofer Lőrinc ottani lelkipásztortól és a megajándékozás tényét maga jegyezte fel e könyv címlapján. A Ladmóczi írásával azonos vagy hozzá hasonló írású bejegyzést nem találunk az albumban.

[7] Tóth Sámuel i. m. 9 és 13.

[8] Uo. 13. Vay Judit „előbb méltóságos Rhédey Mihály úr, majd 1718-ban erdélyországi gr. Czegei Wass Dániel úr hitvestársa". Vay Judit születési évét Tóth Sámuel 1680-ra teszi, de ez tévedés vagy elírás, mert haláleseténél, mely 1770. február 22-én következett be, kiírja az életkorát is: 83 éves, mely szerint 1687-ben született. Tóth Sámuel i. m. függelékeként Vay Juditra, mint a serkei református egyház nagy patrónájára való tekintetből, közli „A Lorántfyak s utódaik leszármazási táblája" címen fel- és lemenő genealógiáját.

[9] Uo. 7.

[10] Uo. 14., 22.

[11] Az album 105/b lapján.

[12] Uo. 108/b.

[13] Uo. 104.

[14] Uo. 105/b.

[15] Uo. 104/b. és 106/b.

[16] Uo. 108/b.

[17] Uo. 21/b.

[18] Nagy Iván: Magyarország családai. Pest, 1865. 12. k. 364.

[19] Pallas Lexikona. 16. k. 1146.

[20] Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Budapest, 1893. 14. k. 1803. h.

[21] Uo. 1804—1805. h.

hogy „5. Munkái: I. kötet. Krisztus a földön... Nagyenyed, 1832. II. k. Bátori, Kinizsi. Két magyar hős a Kenyérmezején. Öt énekben. Uo. 1833." jelentek meg, holott Kovács László ezeket a versezeteket a 18. század első felében élni vélt Zejk Jánosnak tulajdonította. A Ladmóczi István albumában talált szerelmi versek szerzőjéül tehát nem lehet Zejk Jánost tekintenünk, hanem sokkal inkább Zejk Miklóst.

Az albumnak 1716-tól legalább is 1777-ig[22] az utolsó dátumos beírásig, a Zejk családban kellett maradnia, mert továbbra is ugyanerre a tájra utaló gazdasági és háztartási bejegyzéseket találunk benne. Az 1754. augusztus 2-i feljegyzés így szól: „Az Dévai Sokadalomra attam flo 5, de 68"[23] az 1765. évi:" A kolosarnak attam Rf 2, Nyisztornenak Rf 1",[24] míg az 1777-ben írt feljegyzés egy juhászgazda szegődését örökítette meg.[25]

A versíró rímei a legtöbb helyen primitívek, cesurái sok kívánnivalót hagynak fenn, de szerelmes szívének érzéseit emelkedett gondolatokkal, színes képekkel és hasonlatokkal átéreztetően, olykor szellemesen, élénk lüktetéssel önti versekbe. Nyereségünk ezek a 18. századelejei versek, a Zejkek költői vénáját mutatják, csak az a kár, hogy kétségtelen bizonyossággal nem tudjuk megállapítani, csakugyan Zejk Miklós írta-e?!

Ladmóczi István emlékkönyve további sorsáról csupán annyit tudunk, hogy idővel Horvát István egyetemi tanárnak, a Nemzeti Múzeum egykori őrének, egy ideig helyettes igazgatójának, majd gazdag könyvtárával és kéziratgyűjteményével 1851-ben a Nemzeti Múzeumnak jutott a tulajdonába.[26]

1. Jajj melly nehéz nékem h(ogy) én szeretőmtűl
Messze kel távoznom az én édessemtűl,
Akit én szerettem belső szerelmemből,
Válásom mely igen esik most szivemtűl.
2. Ujjétod gyakorta szivemnek fájdalmát,
Gyakran fel indétod elmém gondolatyát
Egy álmom nem mulik h*(ogy)* ő 2 orczáját
Én meg nem csokolnám ekes abrazattyát.
3. Tudom szívem nehez el mentem mellőled,
De nehezebb nékem el jöttöm előled,
Hogy nem beszelhetek mindenkor te veled,
Vajjon szívem ezértt nem nehéze szived.
4. Kéllek szívem mégis csak izenetedel
Engemet tudosícs szivem levelemmel,
Hogy tudhassam szívem vagy e egésséggel
Ujjéthassam magam edessem ezekkel.
5. Agya Isten szivem kivánom mindenben
Meg álgyon az Isten jártodban költödben
Szép nevedett szivem keresd vers fejekben,
Szeretetem hozzád nagy vagyon ezekben.

Alia

1. Mint Gellicze ötársához,
Igy szivemis ohajt ahoz,
Ki ennekem gyogyulást hoz,
Kivánkozom illy orvoshoz.
2. Agygyon Isten én kivánom,
Kitűl gyogyulásom várom,
Kiért minden nap aggodom,
Szivem erted csak fogyatom.
3. Ritkán szivem olly álmom,
Kiben esnék nyugovásom,
Csendessen valo alvásom,
Nincsen erted vigasságom.

[22] Az album 55.
[23] Uo. 25/b.
[24] Uo.
[25] Uo. 55.
[26] Az album 2/b lapján látjuk „Horvát István könyvtárából" és „A M. N. Múzeum könyvtárából" szövegű, elipszis alakú, kis formátumú pecséteket, amelyeknek azonos nagyságú és jellegű kivitelük azt mutatja, hogy a Horvát István könyveinek a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába 1851-ben (l. SZINNYEI József i. m. 4: k. 1214. h.) történt átvételekor csináltatták és ütötték bele az albumba e két pecsétet. Az album lapjai géppel vannak leszámozva és most 115-öt találunk benne, Szinnyei József viszont 236 lapszámról tesz említést.

4. Izenetedet kívánom,
ha személlyed *nem* láthatom,
így mégis szomoruságom,
Talan mulik bágyacságom.
5. Nincsen szivem ollyan ora,
Kin mulhatnék szivem kinnya,
Személlyed mert lángoztattya,
Szivem szivemet fogyatytya.
6. Ki beszélleni nem tudom,
érted menyi gondolatom,
Szivemet gyakran fogyatom
Szemellyed hogy *nem* látthatom.
7. Algyon meg Mennyből az Isten,
velem együt mindenekben
Ha Kívánod vers fejekben
Talalod neved ezekben. Amen.

Más

1. Gyönyörusegemre felnevelt violam
Kerti Rosák közöt szagos majoránnám
Lybánus havassán zengedözö Nymfám
Szány meg immár engem gyonyorú Karolykám.
2. Jaj nékem szegenynek árva idegennek,
Ki gyönge fonalát elmeczi éltemnek,
Arva Galam[!]modra buban tölt fejemnek
Kebelében nyugszik fákyaja éltemnek.
3. Éretted fundáltam életem oszlopját

Herepei János

BOD PÉTER JEGYZŐKÖNYVECSKÉJE

Zathureczky Károly egykori szucsáki birtokos könyvei között találtam egy 8° nagyságú, félbőrkötéses, kéziratos könyvet, amelynek tartalmát 1933. február 12-én kivonatoltam, illetőleg az egyházi anyakönyvi vonatkozású bejegyzések nagyobb részét figyelmen kívül hagyva, csupán az érdemesebb tartalmú sorokat másoltam le. E 68 levélnyi könyvecske, amelynek 27—62., valamint 64. levele üres, jórészben *Bod Péter*nek és csak kis részben (23—26. levélen) *Elek* nevű legkisebb gyermekének kezeírása. E kötetet Zathureczky nagybátyjától: Szigethy-Csehi Miklóstól örökölte, akinek tulajdonába viszont nagyernyei Kelemen Benőtől ifjabb Bod Kata férjéről szállott.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum kézirattára megőrizte *Bod* önéletrajzát, amelyet Jancsó Elemér bőséges méltatás és könyvészeti adattár kíséretében s Valentiny Antal magyar fordításában 1940-ben nyomtatásban is kiadott.[1] Ezekben a feljegyzésekben *Bod* bárha eléggé részletesen beszámolt a maga életéről, a most ismertetendő jegyzőkönyvből mégis tudunk egy-két ismeretlen vonást is bemutatni, sőt azt is észrevehetjük, hogy az „önéletírás" későbbi szerkesztménye lévén, benne itt-ott csekély hibát is követett el. Ezen kívül nehány egyháztörténeti vonatkozású esemény felsorolását is megtaláljuk, ami azután azért fontos, mivel a világi és egyházi kulturát ekkor még nem lehetséges maradéktalanul elválasztani egymástól.

A közlésre szánt idézetekből nem fogom elhagyni az eltemetett fő- és nemes rendek névsorát sem, minthogy ez *Bod*nak (kettő kivételével) ma már ismeretlen műveit (prédikációit) jelöli, ezzel is gyarapítva a Jancsó által összesített „elveszett (avagy még mindég lappangó) művei"-nek számát.

Említsük még meg, hogy e könyvecske feljegyzései egynehány vonással a derék pártfogónő: Bethlen Kata cselekedeteinek ismeretéhez is hozzájárulnak.

A kötet címét *Bod* a 4./A. levélre rótta fel:

[1] Erdélyi Ritkaságok. 4. sz.